

EL LLARG EXILI DE NARCÍS COSTA-HORTS

EL MÚSIC I COMPOSITOR VA TORNAR DE MÈXIC ALS 70

Al llarg de la història són diverses les raons que han empès alguns catalans a provar sort en un altre indret allunyat del seu entorn polític i social. Ja sigui per conflictes bèl·lics o senzillament per l'atracció artística que certes capitals han despertat en alguns períodes, Catalunya s'ha vist afectada per l'exili, especialment dels seus artistes i intel·lectuals, i els músics no n'han estat una excepció.

LLUÍS BRUGUÉS I AGUSTÍ
ELISENDA VIDAL I COMELLAS > TEXT

>> Carnet de Narcís Costa-Horts del Sindicato Único de Trabajadores de la Música del D.F., de Mèxic.

Si hi ha un període d'inflexió en la història de les migracions catalanes és el del contingent republicà que va haver de marxar durant la Guerra Civil. Aquesta ha estat la darrera sortida multitudinària del nostre país.

Fugint de la persecució franquista, els exiliats s'escamparen per tot el món i molt especialment a països sud-americans. De fet, el 25% dels mestres exiliats arran de la Guerra Civil es van establir a Mèxic. Aquest fou el cas de Narcís Costa-Horts, probablement el mestre i músic gironí més marcat per l'exili. A diferència d'altres artistes, el seu exili ocupà un llarg període de la seva vida. Arribat a destí, va desenvolupar la seva carrera de mestre i de músic fins a esdevenir un personatge de reconeguda vàlua en el seu país d'acollida.

Nascut per ser músic

Nascut a Sant Jordi Desvalls el 15 de setembre de 1907, Narcís Costa-Horts s'inicià en la música de la mà del seu pare, el també músic Joan Costa, fundador i director de les cobles Sant Jordi, Joventut Empordanesa i Cervianenca. De fet, era a Cervià de Ter on Joan Costa exercia principalment i, a més, dirigia la coral de la població. Entre els seus alumnes hi va haver figures de renom, com Josep Baró Güell o Lluís Cotxo, a més dels seus fills Narcís i Joaquim.

Sobre la iniciació musical de Narcís Costa-Horts el seu nebot, el pintor Santiago Roca Costa, afirma: «Va aprendre abans les notes que les lletres. Era músic de naixement. A dife-

rència del meu pare [el pianista Jaume Roca Delpèch], que probablement va néixer pintor, ell va néixer músic».

Narcís Costa-Horts estudià piano a Girona amb Josep Cantó, harmonia i contrapunt amb Josep Baró Güell, i a Barcelona, composició i instrumentació amb Ricard Lamote de Grignon. Ben aviat va actuar com a clarinetista amb diferents formacions: L'Art Gironí, la Iluro, de Mataró, i l'Orquestra Simfònica de Girona, que estrenà una obra composta per ell mateix: *Sardana simfònica*. En aquesta època obtingué per oposició el títol de mestre de pedagogia musical que atorgava el Govern de la Generalitat.

Narcís Costa-Horts fou probablement el mestre i músic gironí més marcat per l'exili

>> *Narcís Costa-Horts dirigint l'Orfeó Català de Mèxic.*

De Girona a Mèxic

La seva obra és prou important i abraça des de música de cambra a música simfònica, passant per música vocal i sardanes. Altres composicions seves, com *Les alsinetes* i *Vallflorida*, del 1927, o la *Sonatina per a violí i piano*, del 1934, donen fe del seu treball previ a la Guerra Civil, que també inclou el *Quartet de corda en fa menor*, estrenat pel Quartet de Corda de Barcelona al Teatre Municipal el mes de maig de l'any 1939 amb molt bones crítiques. Dos mesos més tard va esclatar la conflagració, però això no afectà la seva activitat. I és que es té constància de diverses actuacions de Narcís Costa-Horts durant els anys de la guerra. Però ja al final del conflicte, amb 31 anys, fou mobilitzat i traslladat al camp de Barcarès. Els documents que conserva la seva família testimonien la continuïtat del seu treball també al camp de concentració durant l'any 1939. Per sortir del camp de Barcarès, que va arribar a recloure 35.000 refugiats, s'embarcà en un vai-

xell anglès que el portà a Mèxic amb els allistats en un projecte de construcció d'una ciutat de nova planta.

L'aportació a l'Orfeó Català de Mèxic

D'aquesta manera, arribà a Veracruz (Mèxic) el 13 de juny de 1939 i allà va iniciar una etapa que marcà definitivament la seva trajectòria. Es va establir a Tampico, a l'Estat de Tamaulipas, i fou professor de música a l'Instituto-Escuela Cervantes, aleshores dirigit pel gironí Esteve Garriga Pla, i al Colegio Madrid, de Ciutat de Mèxic. Poc després es casà amb la mexicana d'ascendència francesa

>> *Narcís Costa-Horts.*

Amparo Levre. El matrimoni no va tenir descendència.

La seva gran contribució a Mèxic va ser la reorganització del cor masculí de l'Orfeó Català en una massa coral de 80 veus mixtes. Contràriament al que s'ha dit en algunes ocasions, Narcís Costa-Horts no va fundar l'Orfeó Català, però

La seva obra és prou important i abraça des de música de cambra a música simfònica, passant per música vocal i sardanes

sí que va donar-li un fort impuls. En realitat, l'Orfeó Català de Mèxic havia estat fundat el 1906, i el seu primer director va ser Guillem Ferrer Clavé, nét d'Anselm Clavé. Narcís Costa-Horts en va assumir la direcció en una primera etapa de 1940 a 1944, fins que el va substituir Baltasar Samper. Ho va tornar a fer del 1947 al 1953, i ja en un tercer període del gener al setembre de 1978, en què va abandonar per motius de salut. En total, va estar dotze anys al front de l'Orfeó Català. Durant aquest temps, l'Orfeó assolí un gran reconeixement i va oferir una sèrie de concerts amb molta afluència de públic, de manera que el nom de Narcís Costa aviat es féu popular. El Palacio de Bellas Artes va ser l'escenari habitual dels concerts organitzats per l'Orfeó i on s'estrenaren les obres compostes per Costa-Horts, en molts casos dedicades a la música catalana.

Artistes a l'exili

L'Orfeó Català de Mèxic va esdevenir, en paraules del periodista i president de l'Orfeó, Lluís Aymamí, «l'únic organisme català de Mèxic que compta amb la simpatia de tots els catalans, pensin com pensin». Fou el punt d'unió de molts dels exiliats catalans. L'escriptor Avel·lí Artís-Gener assumí la direcció de la secció d'art dramàtic i va col·laborar amb Costa-Horts en l'Esbart Dansaire de l'Orfeó. Però Costa-Horts també col·laborà amb altres artistes, com amb Pau Casals, l'any 1960, en la preparació

>> *D'esquerra a dreta: Enric Casals, Marta Montañez, esposa de Pau Casals, Pau Casals, Joan Alavedra i senyora, i Narcís Costa.*

i estrena de l'oratori *El Pessebre*. Anys més tard va ser guardonat amb el premi Joan Gols, en els Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Veneçuela el 1966. L'escriptor Josep Carner, el professor Lluís Nicolau d'Olwer o el Dr. Pere Bosch Gimpera són només alguns dels personatges catalans que contribuïren, juntament amb Narcís Costa-Horts, a la projecció internacional de la cultura catalana des de l'Orfeó Català de Mèxic. Tots ells van enriquir la cultura catalana des de l'exili.

Obra compositiva a l'exili

El 1942, Narcís Costa-Horts creà *Blanc hivern*, per a sis veus mixtes, a partir del poema de l'autor de Calella, també exiliat, Pere Matalonga. El 1944 la Gran Orquestra Simfònica estrenà la seva *Primera simfonia en Re M*, i el 1948 va compondre la *Segona simfonia*. Durant els anys 50 i 60, Costa-Horts compongué diverses obres, com la suite *Historieta musical*, un poema simfònic en 12 quadres sobre un primer esbós realitzat el 1939 al camp de Barcarès. *Historieta musical* s'estrenà a Acapulco el 1960.

Ell s'imaginava Catalunya d'una manera que en realitat no ha sigut mai

La cultura mexicana va deixar petjada en l'obra de Narcís Costa-Horts, fins al punt que el 1955 creà una *Obertura sobre un tema inca* per a obra simfònica. Dos anys més tard va guanyar el premi Pau Casals en els Jocs Florals de Mèxic amb *Cinc danses breus a la manera antiga*. El 1959 va compondre *Concert per a violoncelo i orquestra* i, ja el 1963, *Poesies*, un recull de vuit cançons amb text de Pere Matalonga que va ser editat a Mèxic per B. Costa-Amic.

El desengany del retorn

Durant tot el seu exili, Narcís Costa-Horts va viure amb la idea permanent de tornar aviat. Però no fou fins a les acaballes dels anys 70 que, després d'enviuar, decidí tornar a la llunyana Girona i establir-se a la ciutat. L'acollí el seu nebot Santiago Roca i Costa, fill del també pintor i pianista Jaume Roca Delpech, i aviat es va trobar un home decebut amb la nova realitat de Catalunya. Així ho descrivia Santiago Roca-Delpech en l'entrevista que hem mantingut: «Deia que no era el país que s'imaginava. Es va trobar que la gent anava a buscar primer de situar-se. I ell s'imaginava Catalunya d'una manera que en realitat no ha sigut mai [...] Els últims anys era molt gelós del seu temps. I el seu temps el feia servir de vegades per estar-se assegut repassant tota la novena de Beethoven, instrument per instrument. Deia "Ho sento més bé així"».

I és que Narcís Costa-Horts va viure amb decepció el seu retorn després d'idealitzar-lo durant anys des de l'exili. En aquest nou context la música va ser el seu refugi. Va viure el final de la seva vida reflexionant i revisant el conjunt de la seva obra fins a la seva mort, el 31 d'octubre de 1990. Vint anys després, probablement no s'ha fet encara justícia amb la seva obra ni ha tingut el reconeixement que mereix. Fem nostres les paraules de Kierkegaard: «La vida només pot ser entesa mirant enrere; encara que ha de ser viscuda mirant endavant».

Lluís Brugués i Agustí és doctor en pedagogia, professor de la UdG i del Conservatori de Música de la Diputació de Girona.

Elisenda Vidal i Comellas és periodista. Ha estat redactora dels programes de televisió Nit d'arts i Pizzicato.